

0-6 aylık bebeği olan annelerin emzirme konusundaki tutumlarının değerlendirilmesi: Tanımlayıcı ve kesitsel çalışma*

The evaluation of the attitudes of mothers who have 0-6 months baby on breastfeeding subject: Descriptive and cross-sectional study

Büşra Avcı¹, Selver Güler²

¹ Uzman Ebe Ordu Akkuş Devlet Hastanesi, Ordu, mdwfebsravcerdgn@hotmail.com, 0000-0003-1634-840X

² Dr. Öğr. Üyesi SANKO Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Fakültesi, Hemşirelik Bölümü, Gaziantep, selvergulerr@gmail.com, 0000-0003-2984-4306

* Bu çalışma, Hasan Kalyoncu Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Hemşirelik Anabilim Dalı'nda Yüksek Lisans Tezi olarak yürütülmüştür ve Uluslararası 22-24 Nisan 2022 tarihleri arasında Antalya'da düzenlenen 3. Dünya Çocuk Kongresi'nde sözel bildiri olarak sunulmuştur.

ÖZ

Giriş ve Amaç: Annelerin bebeklerini doğumdan sonraki ilk 6 ayda sadece anne sütü ile beslenmeleri son derece önemlidir. Bu araştırma, 0-6 aylık bebeği olan annelerin emzirme konusundaki tutumlarının değerlendirilmesi amacıyla gerçekleştirildi. **Gereç ve Yöntem:** Kesitsel olarak yapılan çalışma Türkiye'de bir ille bağlı üç Aile Sağlığı Merkezinde 01 Ocak 2021 – 30 Mart 2021 tarihleri arasında yapıldı. Araştırmanın örneklemini 235 anne oluşturdu. Araştırmanın verileri "Anne ve Bebeğe Ait Tanıtıcı Bilgi Formu" ve "Emzirme Tutumunu Değerlendirme Ölçeği" kullanılarak yüz yüze görüşme yöntemi ile toplandı. **Bulgular ve Sonuç:** Annelerin emzirmeye yönelik durumları değerlendirildiğinde, çoğunun (%94) bebeklerini emzirdiği, ancak formül süt takviyesi de yapmak zorunda kaldıkları belirlendi. Ayrıca, annelerin; meme başının içe çökük olması (n=13) ve meme uçlarının çatlaması (n=24) nedeniyle bebeği memeye bağlayamama sorunu yaşadıkları, emzirme eğitimi almadıkları (%74.9) belirlendi. Annelerin eğitim düzeyi, aile tipi ve çocuk sayısı ile Emzirme Tutumunu Değerlendirme Ölçeği puan ortalamaları arasında istatistiksel olarak anlamlılık saptandı (p<0.05). Bebeğin doğum ağırlığı, planlı gebelik sonrası doğan bebek ve bebekte sağlık sorunu olma durumları ile Emzirme Tutumunu Değerlendirme Ölçeği puan ortalamaları arasında istatistiksel olarak fark olduğu belirlendi (p<0.05). Bebeğin emzirilmesi ve beslenmesine yönelik soruların Emzirme Tutumunu Değerlendirme Ölçeği puan ortalaması açısından karşılaştırıldığında; ilk emzirmede sorun yaşama durumu, emzirirken her iki memeyi verme durumu, formül süt verme durumu, yalnızca anne sütü ile beslemeyi düşünme süresi ve toplamda anne sütü ile beslemeyi düşünme süresi ile Emzirme Tutumunu Değerlendirme Ölçeği puan ortalamaları açısından istatistiksel olarak anlamlılık saptandı (p<0.05). Sonuç olarak annelerin emzirme tutumlarını sosyo-demografik özellikleri ile ilişkili olduğu ve emzirme tutumu değerlendirme ölçek puan ortalaması 81.01 ± 13.39'dur.

ABSTRACT

Introduction and Objective: It is extremely important for mothers to feed their babies exclusively with breast milk in the first 6 months after birth. This research was carried out to evaluate the attitudes of mothers with 0-6 months old babies towards breastfeeding. **Materials and Methods:** The cross-sectional study was conducted between 01 January 2021 – 30 March 2021 in three Family Health Centers affiliated with a province in Turkey. The sample of the study consisted of 235 mothers. The data of the study were collected by face-to-face interview method using the "Introductory Information Form for the Mother and the Baby" and the "Breastfeeding Attitudes of The Evaluation Scale". **Results and Conclusion:** When the mothers' breastfeeding status was evaluated, it was determined that most of them (94%) breastfed their babies, but they also had to supplement with formula milk. In addition, mothers; It was determined that they had a problem of not being able to attach the baby to the breast due to the inverted nipple (n=13) and cracked nipples (n=24), and they did not receive breastfeeding training (74.9%). A statistically significant difference was found between mothers' education level, family type, number of children and mean Breastfeeding Attitudes of The Evaluation Scale scores (p<0.05). It was determined that there was a statistical difference between the birth weight of the baby, health problems in the baby and baby born after planned pregnancy, and the mean Breastfeeding Attitudes of The Evaluation Scale score (p<0.05). When the questions about breastfeeding and feeding of the baby were compared in terms of the mean Breastfeeding Attitudes of The Evaluation Scale score; A statistically significant difference was found in terms of having problems during the first breastfeeding, giving both breasts while breastfeeding, reason for formula feeding, time to consider only breastfeeding, time to think about breastfeeding in total, and Breastfeeding Attitudes of The Evaluation Scale score averages (p<0.05). As a result, it was found that mothers' breastfeeding attitudes were related to their socio-demographic characteristics and the mean breastfeeding attitude evaluation scale score was 81.01 ± 13.39.

Anahtar Kelimeler:
Anne Sütü, Emzirme, Emzirme Tutumu.

Key Words:
Breast Milk, Breastfeeding, Breastfeeding Attitude.

Sorumlu Yazar/Corresponding Author:
Dr. Öğr. Üyesi SANKO Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Fakültesi, Hemşirelik Bölümü, Gaziantep, selvergulerr@gmail.com, 0000-0003-2984-4306

DOI:
10.52880/sagakaderg.1233013

Gönderme Tarihi/Received Date:
12.01.2023

Kabul Tarihi/Accepted Date:
14.07.2023

Yayımlanma Tarihi/Published Online:
01.09.2023

GİRİŞ

Sağlıklı beslemeye ilişkin en önemli ilk adım anne sütü ile beslenmedir. Anne sütü, içeriği gün içinde değişmekle birlikte bebeğin temel ihtiyacına göre değişkenlik gösteren olağanüstü bir besindir (Türkyılmaz, 2017). Anne sütü ekonomiktir, temizdir, besleyicidir ve her zaman hazır bulunur, biyolojik yararlılığı yüksek ve bebeğin zihinsel ve ruhsal gelişimini olumlu yönde etkilemektedir (Keleş, 2020).

Bebeğin doğumundan sonraki ilk altı ay temel gereksinimlerini tek başına karşılayan anne sütü, anne-bebek bağlanmasının oluşmasında ve sürdürülmesinde önemli bir yere sahiptir (Tügdür ve ark., 2020). Dünya Sağlık Örgütü (DSÖ), Birleşmiş Milletler Çocuklara Yardım Fonu (UNICEF) bebeğin doğumundan sonraki altı ayda sadece anne sütüyle beslenmeyi ve toplamda iki yıl boyunca anne sütü ile beslenmeyi önermektedir (WHO ve UNICEF, 2003). Anne sütü bebeğin ihtiyacı olan en uygun besin değerlerini vererek büyümesi ve gelişmesi, içeriğindeki immün faktörler ile bağışıklığı güçlendirmesi, hastalıklardan ve enfeksiyonlardan koruması için çok önemlidir (Türkyılmaz, 2017). Ayrıca çocuklarda uzun vadede tip 2 diyabet ve obezite görülme riskini azalttığı da bilinmektedir. Annelerde ise meme, over kanseri, tip 2 diyabet ve kalp damar sistemi ile ilgili riskleri, doğum sonu oluşabilecek kanamaları ve anemiye önlemede, daha hızlı kilo kaybına etkileri olduğu bilinmektedir (Aktaş ve ark., 2020).

DSÖ'ye göre 2015-2022 yılları arasında Dünya genelinde 0-6 aylık bebeklerin yalnızca yaklaşık olarak %44'ü sadece anne sütü ile beslendiğini bildirmiştir (WHO 2021). Türkiye Nüfus ve Sağlık Araştırmaları (TNSA) 2018'e göre annelerin %98'i bebeklerini doğumdan hemen sonra emzirmeye başlamaktadır. Ancak devam eden süreçte (ilk altı ay) yalnızca anne sütüyle beslenme gittikçe düştüğü görülmektedir (0-1 ay arasında olan bebeklerde %59, 2-3 arasında olan bebeklerde %45 ve 4-5 arasında olan bebeklerde %14). Bu durum ülkemizde doğan bebeklerin emzirmeye başlama oranlarının doğumdan hemen sonra istenilen düzeyde olduğunu ancak devam eden süreçte emzirmenin yeterince gerçekleştirilmediğini göstermektedir. Bu sonuçlar ülkemizde anne sütü ile beslenme süresinin azaldığını ve bu durumun çocuk sağlığı açısından ciddi bir problem olduğunu göstermektedir (TNSA, 2018).

Dünya'daki ve Türkiye'deki emzirme oranlarına bakıldığında, anne sütüne erken dönemde başlamanın yüksek ve yaygın olduğu, ancak sadece anne sütü ile beslenmenin erken dönemde sonlandırıldığı görülmektedir. Annelerin doğum öncesi ve sonrasında bebeğin emzirilmesi ile ilgili yeterince bilgilendirilmemesi, sağlık personelinin yeterli

destek sağlayamaması, tamamlayıcı besinler erken başlanması, formül süt kullanımı, biberon ya da emzik kullanılmasının yaygınlaşması bu durumun başlıca nedenleri olarak gösterilebilir (Ünsür ve ark., 2014). Ayrıca anne ile bebek sağlıklı olsalar bile emzirme konusundaki bilgi, inanç eksikliği, kadının çalışması, aile yapısındaki değişiklikler, emzirme ile beden imajının bozulacağı korkusu, emzirmek istememe, anne sütüyle beslemeye karşı olumsuz tutum, sağlık personelinin ilgisizliği ve toplumsal eğilimler emzirme davranışını etkilemektedir (Yiğitbaş ve ark., 2012). Annelere emzirme ile ilgili bilgi verebilmek için önce bu konudaki tutumlarının değerlendirilmesi önemlidir. Bu çalışma; 0-6 ay arasında bebeği olan annelerin emzirme hakkındaki tutumlarının değerlendirilmesi amacıyla gerçekleştirildi.

Araştırma Soruları

0-6 aylık bebeği olan annelerin emzirme konusunda tutumları nelerdir?

2. 0-6 aylık bebeği olan annelerin emzirme tutumlarını etkileyen faktörler nelerdir?

GEREÇ VE YÖNTEM

Araştırmanın Tipi, Yeri ve Zamanı

Çalışma, kesitsel olarak Şırnak İlinin Silopi ilçesine bağlı üç Aile Sağlığı Merkezinde (ASM) yapıldı. Araştırmanın verileri 01 Ocak 2021 – 30 Mart 2021 tarihleri arasında araştırmacı tarafından yüz yüze görüşülerek toplandı.

Araştırmanın Evreni ve Örneklemi

Araştırmanın evrenini çalışmanın yapıldığı ASM'lere bağlı 0-6 aylık bebeği olan toplam 552 anne oluşturdu. Evreni bilinen örneklem hesabı yapılarak araştırmanın örneklemi en az 227 anne olarak belirlendi (%95 güven aralığı ve %5 yanılma olasılığı). Araştırmaya katılmaya gönüllü olan evrenin %42.57'sini temsil eden 235) anne örneklem grubunu oluşturdu.

Araştırmaya Alınma Kriterleri

- 0-6 Ay arası bebeği olan anne,
- İletişim problemi olmayan ve Türkçe konuşabilen,
- Araştırma kapsamında olmak isteyen anneler çalışmaya dahil edildi.

Veri Toplama Araçları

Araştırmanın verileri "Anne ve Bebeğe Ait Tanıtıcı Bilgi Formu", "Emzirme Tutumunu Değerlendirme Ölçeği (ETDÖ)" ile elde edildi.

Anne ve Bebeğe Ait Tanıtıcı Bilgi Formu

Araştırmacılar tarafından literatür taraması yapılarak oluşturuldu (Keleş, 2020; Türkyılmaz, 2017; Aktaş ve ark., 2020; Tügdür ve ark., 2020). Formda; ailenin ve bebeğin sosyo-demografik özellikleri, annenin gebelik ve emzirme deneyimi ile ilgili bilgileri, bebeğin doğumuna ait fiziksel ölçümleri, ilk emzirme zamanı, veri toplama esnasındaki büyüme ölçümlerine ait bilgiler, bebeğin emzirilmesi ve anne sütü alınması/alınmaması ile ilgili bilgiler içeren toplam 35 soruya yer verildi.

Emzirme Tutumunu Değerlendirme Ölçeği (ETDÖ)

ETDÖ, Arslan tarafından 1997 yılında, annelerin emzirme değerlendirmek ve emzirmenin farklı boyutlarını incelemek amacıyla geliştirilen bir ölçektir. Ölçekte, emzirme tutumuna etki edebilecek, annenin kendisiyle, diğer bireylerle, toplum olarak emzirmeyle ilgili tutumlar, kadına özgü bir işlev olarak emzirme gibi özellikler yer almaktadır. Ölçekte 46 soru bulunmakta ve 5'li likert tipinde olup soruların 22 tanesi olumlu, 24 tanesi ise olumsuz maddeden oluşmaktadır. Olumlu maddelerin toplam puanı 88, olumsuz maddelerin toplam puanı 96'dır. Ölçekte olumlu tutum maddeleri tamamen katılıyorum (4), katılıyorum (3), kararsızım (2), az katılıyorum (1), hiç katılmıyorum (0) olarak, olumsuz tutum maddeleri tamamen katılıyorum (0), katılıyorum (1), kararsızım (2), az katılıyorum (3), hiç katılmıyorum (4) olarak puanlandırıldığından bu ölçekte alınabilecek en yüksek puan 184'tür. Ölçekten elde edilen puan arttıkça annelerin emzirmeye yönelik tutumları pozitif olarak değerlendirilmektedir. Ölçeğin Cronbach-Alpha kat sayısı 0.63 olarak bulunmuştur (Özkan, 2015). Bu çalışmada ise ölçeğin Cronbach-Alpha değeri 0.79 olarak hesaplanmıştır.

Verilerin İstatistiksel Analizi

Çalışmanın verileri SPSS 25.0 (Statistical Package of Social Sciences for Windows) istatistik paket programı kullanılarak analiz edildi. Tanımlayıcı analizde yüzde ve ortalama $\pm$ standart kullanıldı. Sürekli değişkenlerin dağılımının, normal dağılıma uyum gösterip göstermediği Skewness (+1 ile -1) ve Kurtosis (+2 ile -1) değerleri kullanılarak kontrol edildi. Normal dağılım gösteren veriler için bağımsız gruplarda ANOVA tek yönlü varyans analizi (ANOVA) testleri kullanıldı. Kruskal Wallis ve Mann Whitney U testi ise normal dağılım göstermeyen veriler için kullanıldı. İç tutarlılık için Cronbach-Alfa hesaplandı. İstatistiksel anlamlılık $p < 0.05$ düzeyinde değerlendirildi.

Araştırmanın Etik Yönü

Araştırmaya başlamadan önce, etik ve yasal bir sorun yaşanmaması için bir üniversitenin Girişimsel Olmayan

Araştırmalar Etik Kurulu'ndan etik kurul izni 05.11.2020 tarih ve 2020/096 sayılı onayı ile izin alındı. Çalışmanın verilerinin toplandığı ASM'lerin bağlı olduğu İl Sağlık Müdürlüğü'nden kurum izni alındı. Araştırma verileri toplanmadan önce araştırmacı annelere kendini tanıtarak yapacağı araştırma hakkında bilgi verdi. Araştırma kapsamına alınan annelere araştırmanın amacı, formların içeriği, araştırma verilerinin gizliliği, araştırmaya gönüllü olarak katılım ve araştırmadan istedikleri zaman ayrılacakları konularında sözlü ve yazılı onam alındı. Araştırma Helsinki Deklarasyonu Prensipleri'ne uygun bir biçimde yapıldı.

BULGULAR

Çalışmaya katılan annelerin yaş ortalamasının 28.73 ± 5.885 (17-45) olduğu, çocuk sayısının ortalamasının 3.74 ± 2.566 (1-11) olduğu, yaklaşık üçte birinin 31 ile 45 yaş arasında (%34.9) ve okuryazar olduğu (%33.2), büyük çoğunluğunun herhangi bir işte çalışmadığı (%88.9), geniş ailede yaşadığı (%72.8), sağlık problemi olmadığı (%91.1) belirlendi. Bebeklerinin yarısından fazlasının kız olduğu (%50.6) büyük çoğunluğunun doğum haftasının 38-42 hafta arasında değiştiği (%86.8), yarısından fazlasının yaşı 0 - 3 ay arasında değiştiği (%52.8), doğum ağırlığının 1600 gr ile 4700 gr arasında değiştiği, çoğunluğunun normal doğumla dünyaya geldiği (%69.4), büyük çoğunluğunun istenilen gebelik olarak doğduğu (%86.8) ve büyük çoğunluğunun sağlık problemine sahip olmadığı belirlendi (Tablo 1).

Tablo 2 incelendiğinde; çalışmaya katılan annelerin çoğunun emzirme deneyimine sahip (%75.3) olduğu ve ilk emzirme sırasında sorun yaşamadığı (%64.3) saptandı. Annelerin büyük çoğunluğu herhangi bir sağlık personelinden emzirme eğitimini almadığını (%74.9), emzirirken en çok aile büyüklerinden destek almak istediklerini (%69.8) ve bebeklerini oturarak emzirdikleri (%82.6) belirlendi. Annelerin emzirmede çoğunlukla her iki memeyi birden verdiği (%89.8), büyük çoğunluğunun şuanda bebeğini emzirdiği (%94), yarısından fazlasının bebeklerine formül süt verdikleri (%54.9), büyük çoğunluğunun doğar doğmaz bebeğini anne sütü ile beslediği (%89.8), bebeğin ilk bir saat içinde anne sütü almaya başladığını (%47.2), annelerin büyük çoğunluğunun bebeğine ilk 4 ile 6 ay arasında yalnızca anne sütü vermeyi düşündüğü (%62.1), bebeği 18 ile 24 aylık olana kadar emzirmeyi düşündükleri (%75.3) belirlendi (Tablo 2).

Tablo 3'de anneler ile bebeklere ait sosyo-demografik verilerin ETDÖ puan ortalamaları açısından karşılaştırılması yapıldı. Annelerin ETDÖ puan ortalamasının 81.01 ± 13.39 olduğu belirlendi. Annelerin eğitim düzeylerine göre ETDÖ puan ortalamaları

arasında istatistiksel anlamlılık saptandı ($p<0.05$). Yapılan ileri analizlerde okuryazar (85.46 ± 13.92) gruba göre lise (76.75 ± 12.10) ve üniversite (70.93 ± 13.28) mezunlarının ETDÖ puan ortalamaları anlamlı düzeyde düşük olarak belirlendi. Aile tipi açısından istatistiksel olarak ETDÖ puanları anlamlı olarak belirlendi. Geniş ailede yaşayan annelerin ETDÖ puanları (82.92 ± 13.15), çekirdek ailede yaşayan ailelerin ETDÖ puanlarından (75.70 ± 12.92) anlamlı düzeyde yüksek olduğu saptandı ($p<0.05$). Annelerin çocuk sayılarını incelediğimizde 7 ile 11 arası çocuğa sahip annelerin ETDÖ puan ortalamalarının (91.19 ± 12.68) 1 ile 3 çocuk (78.64 ± 13.31) ve 4 ile 6 (78.90 ± 11.19) çocuk sahibi annelere göre anlamlı düzeyde yüksek olduğu belirlendi. Anlamlılığı yapılan ileri analizlerde 7 ile 11 çocuk sahibi annelerin oluşturduğu belirlendi. Annelerin yaşı, çalışma durumu ve sağlık problemleri ile ETDÖ puanları karşılaştırıldığında, puan ortalamaları arasında istatistiksel anlamlılık saptandı ($p>0.05$). Çalışmadaki doğum ağırlığı 1600 ile 2500 gr arasında olan bebeklerin annelerinin ETDÖ puan ortalamaları (86.68 ± 10.61) arasında istatistiksel anlamlılık saptandı ($p<0.05$). Çalışmadaki planlı gebelik sonrası doğan bebeklerde istatistiksel anlamlılık olduğu belirlendi. Bebeklerini gebeliğini planlamadan dünyaya getirdiğini ifade eden annelerin ETDÖ puan ortalamaları (89.61 ± 14.20) arasında istatistiksel anlamlılık saptandı ($p<0.05$). Ayrıca bebekte sağlık durumu açısından da istatistiksel anlamlılık olduğu belirlendi. Bebeğinde sağlık sorunu olduğunu ifade eden annelerin ETDÖ puan ortalamaları (87.03 ± 14.88) anlamlı düzeyde yüksek olarak belirlendi ($p<0.05$). Bebeğin cinsiyeti, doğum haftası, şimdiki yaşı, şimdiki kilosu ve doğum şekli ile ETDÖ puan ortalamalarının arasında ise istatistiksel olarak anlamlı değildi ($p>0.05$) (Tablo 3).

İlk emzirmede sorun yaşadığını bildiren annelerin ETDÖ puan ortalamaları (83.79 ± 13.75) arasında istatistiksel anlamlılık saptandı ($p<0.05$). Bebeğini emzirirken her iki memesini vermediğini bildiren annelerin ETDÖ puan ortalamalarının (94.58 ± 14.51) anlamlı olarak yüksek olduğu bulundu ($p<0.05$). Bebeğini hiç emzirmediğini ifade eden annelerin ETDÖ puan ortalamalarının (98.00 ± 09.20) anlamlı olarak yüksek olduğu saptandı ($p<0.05$). Bebeğine formül süt verme durumu ile ETDÖ puan ortalamaları arasında istatistiksel olarak anlamlı fark olduğu belirlendi ($p<0.05$). Bebeği doğduğunda bebeğini formül süt ile besleyen annelerin ETDÖ puan ortalamaları (97.14 ± 12.51) anlamlı düzeyde yüksek olarak belirlendi ($p<0.05$). Bebeğine yalnızca 0 ile 3 ay arasında anne sütü vermeyi düşünen annelerin ETDÖ puan ortalamaları (90.56 ± 10.57) anlamlı düzeyde yüksekti ($p<0.05$). Bebeğine 0 ile 6 ay arasında anne sütü vermeyi düşünen annelerin ETDÖ toplam puan ortalamalarının (96.86 ± 12.34) anlamlı düzeyde yüksek

olduğu gözlemlendi ($p<0.05$). Bebeğin anne sütü almaya başlama süresi, emzirme pozisyonu, emzirirken destek almak istenilen birey, annenin emzirme eğitimi alma süresi ve emzirme deneyimi ile ETDÖ puan ortalamaları arasında istatistiksel olarak bir anlamlılık saptanmadı (Tablo 4).

Anne yaşı ile ETDÖ puan ortalaması arasında pozitif yönlü zayıf bir ilişki olduğu belirlendi ($p<0.05$). Bebeğin gebelik haftası ile ETDÖ puan ortalaması arasında negatif yönlü zayıf bir ilişki olduğu belirlendi ($p<0.05$). Yalnızca anne sütü ile beslemeyi düşünme süresi (ay) ile ETDÖ puan ortalamaları arasında pozitif yönlü orta düzeyde bir ilişki olduğu belirlendi ($p<0.05$). Toplamda anne sütü ile beslemeyi düşünme süresi (ay) ile ETDÖ puan ortalaması arasında pozitif yönlü orta düzeyde bir ilişki olduğu belirlendi ($p<0.05$) (Tablo 5).

TARTIŞMA

Bu bölümde, Şırnak ilinin Silopi ilçesinde yaşayan 0-6 aylık bebeğe sahip annelerin emzirme hakkındaki tutumlarının değerlendirilmesi amacıyla kesitsel olarak gerçekleştirilen çalışmada elde edilen veriler, literatür bilgileri doğrultusunda ve kendi içerisinde benzer araştırma sonuçlarıyla tartışıldı.

Çalışmanın bulgularına göre annelerin ve bebeklerin sosyo-demografik verileri incelendiğinde; annelerin yaklaşık olarak üçte birinin 31 ile 45 yaş arasında olduğu ve bebeklerin yaklaşık olarak üçte ikisinin normal doğum ile doğdukları belirlenmiştir. Yapılan benzer bir çalışmada annelerin %64'ünün 24-29 yaş arasında olduğu (Bahadır Ketenci, 2018) ve TNSA (2018)'e göre 25-29 yaş arasındaki kadınların doğurganlık oranı en yüksek olduğu bildirilmiştir (TNSA, 2018). Çalık ve arkadaşları (2017) yaptıkları benzer bir çalışmada annelerin %55.6'sının bebeğini normal doğum ile dünyaya getirdiği bulunmuştur. Literatürde anne ve bebeğin sağlığını koruma, geliştirmede ve ilerleyen zamanlarda daha sağlıklı olabilmeleri için normal doğumun sezaryen doğuma göre daha faydalı olduğu belirtilmiştir (Gölbaşı ve ark., 2018). Bu sonuçların Türkiye'deki değişik bölgeler/illerde yapılan çalışmalarda doğurganlık yaşları açısından farklılık gösterdiği düşünülebilir. Çalışmada yaş grubunun ileri yaş olması doğurganlık oranlarını yüksek olmasına ve normal doğum oranlarının istendik düzeyde olmamasına rağmen diğer çalışmalardan dahi iyi düzeyde olduğu söylenebilir.

Çalışma kapsamına alınan annelerin; büyük çoğunluğunun daha önce emzirme deneyimi yaşamalarına rağmen sosyo-demografik özelliklerin; emzirmeyi, emzirme süresini, emzirmede sorun yaşama durumu, formül süt verme vb. durumlarının

Tablo 1. Anne ve Bebeğe Ait Sosyo-Demografik Verilerin Dağılımına İlişkin Bulgular (N=235)

		n	%
Anne yaşı	17-19	10	4.3
	20-25	63	26.8
	26-30	80	34.0
	31-45	82	34.9
Anne eğitim durumu	Okuryazar	78	33.2
	İlkokul	68	28.9
	Ortaokul	46	19.6
	Lise	28	11.9
	Üniversite ve üzeri	15	6.4
Anne çalışma durumu	Çalışıyor	27	11.1
	Çalışmıyor	208	88.9
Aile tipi	Çekirdek aile	64	27.2
	Geniş aile	171	72.8
Çocuk sayısı	1 -3	129	54.9
	4 -6	65	27.7
	7 11	41	17.4
Annenin sağlık problemi	Var*	21	9.9
	Yok	214	91.1
Bebeğin cinsiyeti	Kız	119	50.6
	Erkek	116	49.4
Bebeğin doğum haftası	33-37 hafta	31	13.2
	38-42 hafta	204	86.8
Bebeğin şimdiki yaşı	0-3 aylık	124	52.8
	4-6 aylık	111	47.2
Bebeğin doğum ağırlığı (g)	1600-2500	22	9.4
	2585-3600	181	77.0
	3620-4700	32	13.6
Bebeğin şu anki vücut ağırlığı (g)	2000-5000	66	28.1
	5080-6000	60	25.5
	6010-9700	109	46.4
Bebeğin doğum şekli	Normal doğum	163	69.4
	Sezeryan doğum	72	30.6
Gebeliğin planlı olma durumu	Evet	204	86.8
	Hayır	31	13.2
Bebekte sağlık sorunu	Var **	26	11.1
	Yok	209	88.9

*Tiroid=6, romatizma=2, psikiyatrik bozukluk=1, astım=2, diyabet=2, hipotansiyon=1, anemi=5, hipertansiyon=1, alerji=1.

** Solunum sıkıntısı=13, pretermlik=5, mekonyum aspirasyonu=4, kalp üfürümü=2, yarı damak=1, kan uyuşmazlığı=1.

Tablo 2. Bebeğin Emzirilmesi ve Beslenmesine Yönelik Bulguların Dağılımı (N=235)

		n	%
Annenin daha önce Emzirme deneyimi	Var	177	75.3
	Yok	58	24.7
Bebegini ilk emzirmede sorun yaşama durumu	Evet*	83	35.7
	Hayır	152	64.3
Emzirme eğitimi alma durumu	Evet	59	25.1
	Hayır	176	74.9
Emzirirken destek almak istenen bireyler	Sağlık çalışanı	27	11.5
	Eş	44	18.7
	Aile büyükleri	164	69.8
Emzirme pozisyonu	Oturarak	194	82.6
	Yatarak	27	11.5
	Emzirmiyorum	14	6.0
Emzirirken her iki memeyi verme durumu	Evet	211	89.8
	Hayır	24	10.2
Bebegini emzirme durumu	Emziriyorum	221	94
	Hiç emzirmedi	4	1.7
	Bir süre emzirdim bıraktım	10	4.3
Bebegine formül süt verme durumu	Evet*	129	54.9
	Hayır	106	45.1
Bebegin doğumdan sonra beslenme şekli	Anne sütü	211	89.8
	Formül süt	24	10.2
Bebegin anne sütü almaya başlama süresi	İlk yarım saatte	77	32.8
	İlk bir saatte	111	47.2
	Bir saatten daha uzun sürede	47	20.0
Yalnızca anne sütü ile beslemeyi düşünme süresi	0-3 ay	89	37.9
	4-6 ay	146	62.1
Toplamda anne sütü ile beslemeyi düşünme süresi	0-6 ay	23	9.8
	7-12 ay	35	14.9
	18-24 ay	177	75.3

*Göğüs ucu çöküklüğü=13, göğüs ucu çatlağı=24, bebekte sağlık sorunu=9, annede sağlık sorunu=4, bebeğin memeyi tutmaması=24, annenin emzirme eğitiminin olmaması=9, gebelik durumu=46

Tablo 3. Anneler ile Bebeklere Ait Sosyo-Demografik Verilerin ETDÖ Puan Ortalamaları Açısından Karşılaştırılması

		(ETDÖ) Ort.±SS	Anlamlılık Değerleri
Anne yaşı	17-19 yaş arası	82.90±10.34	F=1.33* p=0.26
	20-25 yaş arası	79.44±12.56	
	26-30 yaş arası	79.57±13.11	
	31-45 yaş arası	83.16±14.63	
Eğitim durumu	Okur-yazar	85.46±13.92	F=5.51* p=0.001
	İlkokul mezunu	79.55±12.70	
	Orta okul mezunu	81.17±11.98	
	Lise mezunu	76.75±12.10	
Çalışma durumu	Üniversite ve üzeri	70.93±13.28	X ² =0.36** p=0.54
	Çalışıyor	79.42±17.73	
Aile tipi	Çalışmıyor	81.13±12.89	X ² =10.22** p=0.001
	Çekirdek aile	75.70±12.92	
Çocuk sayısı	Geniş aile	82.92±13.15	F=16.40* p=0.001
	1 ile 3 çocuk	78.64±13.31	
	4 ile 6 çocuk	78.90±11.19	
Sağlık problemi	7 ile 11 çocuk	91.19±12.68	X ² =2.43** p=0.11
	Var	86.05±14.58	
Bebegin cinsiyeti	Yok	80.45±13.28	U=6434.00*** p=0.56
	Kız	81.38±11.51	
Bebegin doğum haftası	Erkek	80.46±15.25	U=2171.50*** p=0.11
	33-37 hafta	84.37±15.01	
Bebegin şimdiki yaşı	38-42 hafta	80.22±13.25	U=6555.00*** p=0.76
	0-3 aylık	80.62±12.06	
Bebegin doğum ağırlığı (g)	4-6 aylık	81.28±14.89	X ² =6.94** p=0.03
	1600-2500	86.68±10.61	
	2585-3600	80.88±13.34	
Bebegin şu anki vücut ağırlığı (g)	3620-4700	77.12±14.82	X ² =0.23** p=0.88
	2000-5000	80.27±13.14	
	5080-6000	81.63±12.13	
Bebegin doğum şekli	6010-9700	80.94±14.41	U=5716.00*** p=0.92
	Normal doğum	81.04±13.30	
Planlı gebelik sonrası doğan bebek	Sezaryen doğum	80.69±13.88	U=1885.00*** p=0.01
	Evet	79.59±12.86	
Bebekte sağlık sorunu	Hayır	89.61±14.20	U=1910.00*** p=0.02
	Var	87.03±14.88	
	Yok	80.23±13.15	

*One-Way ANOVA,**Kruskal Wallis H Testi, *** Mann Whitney U Test

Tablo 4. Bebeğin Emzirilmesi ve Beslenmesine Yönelik Verilerin ETDÖ Puan Ortalaması Açısından Karşılaştırılması

		(ETDÖ) Ort.±SS	Anlamlılık Değerleri
Emzirme deneyimi	Var	81.45±13.79	U=4426.00* p=0.20
	Yok	79.35±12.34	
İlk emzirmede sorun yaşama durumu	Evet yaşadım	83.79±13.75	U=4831.50* p=0.006
	Hayır yaşamadım	79.34±13.07	
Emzirme eğitimi alma durumu	Aldım(sağlık ocağı ebesi)	79.93±12.82	U=4844.00* p=0.64
	Almadım	81.27±13.68	
Emzirirken destek almak istenen bireyler	Sağlık çalışanı	79.48±14.55	X ² =0.45** p=0.49
	Eş	77.31±14.28	
	Aile büyükleri	82.16±12.91	
Emzirme pozisyonu	Oturarak	79.78±12.73	X ² =1.62** p=0.20
	Yatarak	78.85±10.92	
	Emzirmiyorum	100.64±12.74	
Emzirirken her iki memeyi verme durumu	Evet	79.36±12.43	U=1026.00* p=0.001
	Hayır	94.58±14.51	
Bebeği emzirme durumu	Emziriyorum	79.20±12.38	X ² =31.88** p=0.001
	Hiç emzirmedi	98.00±09.20	
	Bir süre emzirdim bıraktım	97.33±13.11	
Formül süt verme durumu	Evet	87.38±10.97	U=2447.50* p=0.001
	Hayır	73.13±12.01	
Bebek doğduğunda beslenme durumu	Anne sütü	79.32±12.46	U=636.00* p=0.001
	Formül süt	97.14±12.51	
Bebeğin anne sütü almaya başlama süresi	İlk yarım saatte	78.30±13.68	X ² =04.53** p=0.10
	İlk bir saatte	81.41±13.05	
	Bir saatten daha uzun sürede	84.08±13.48	
Yalnızca anne sütü ile beslemeyi düşünme süresi	0-3 ay	90.56±10.57	U=1906.00* p=0.001
	4-8 ay	74.94±11.45	
Toplamda anne sütü ile beslemeyi düşünme süresi	0-6 ay	96.86±12.34	X ² =41.48** p=0.001
	7-12 ay	85.34±11.94	
	18-24 ay	77.94±12.15	

*Mann Whitney U Test,**Kruskal Wallis H Testi.

Tablo 5. Anne ve Bebeğe İlişkin Bazı Veriler ile ETDÖ'nun Korelasyonları

	ETDÖ	
	r	p
Anne Yaşı	0.17	0.009
Bebeğin gebelik haftası	-0.14	0.04
Yalnızca anne sütü ile beslemeyi düşünme zamanı(ay)	0.56	0.001
Toplamda anne sütü ile beslemeyi düşünme zamanı(ay)	0.47	0.001

genellikle olumsuz etkilediği görülmektedir. Yapılan çalışmalarda benzer bulgular yer almaktadır. (Gölbaşı ve ark., 2018; Cantürk ve Akgün Kostak, 2020; İnce ve ark., 2010; Koç ve ark., 2017; TNSA, 2018; Kaya, 2009; Turan ve Kutlu, 2020; Dinç ve ark., 2015; Gülşen ve Doğan Merih, 2018; Keleş, 2020; Bahadır Ketenci, 2018; Tunçel ve ark., 2006; Oche ve ark., 2011; Gölbaşı ve Koç 2008; Tekgöçen 2018; Yılmaz 2019; Karadağ ve ark. 2016). DSÖ ve UNICEF (2003) bebek doğduktan sonraki altı ay yalnızca anne sütü ile beslenmesini, bebek altı ayını tamamladıktan sonra ek besinlerle birlikte iki yaşına kadar anne sütü vermenin çocuk ölümlerini düşüreceğini, yetişkinlik döneminde sağlıklı açısından olumlu etkisinin olacağını bildirmektedir (DSÖ ve UNICEF 2003). TNSA (2018) verilerine göre altı aydan küçük bebeklerin %41'i yalnızca anne sütüyle beslendiği, 2 yaş altındaki çocukların %66'sının 1 yaşına kadar emzirildiği ancak çocukların sadece %34'ünün 2 yaşına kadar emzirildiği belirlenmiştir (TNSA 2018). Tüm bu bilgiler doğrultusunda bu araştırma ile yapılan çalışmaların sonuçları paralellik göstermekle beraber annelerin; emzirme deneyimlerinin yüksek olması, ilk emzirme sırasında sorun yaşamamaları, ayrıca araştırma yapılan bölgede doğurganlık hızının fazla olması, aile bireylerinin çok çocuk sahibi olma istekleri ile gebelik durumunun oluşması annelerin bebeklerine formül süt verme oranının daha yüksek bulunma sebepleri olarak anne memesi ile ilgili sorunların olması ve tekrar gebe kalma durumu olabileceği düşünülmektedir.

Emzirme Tutumunu Değerlendirme Ölçeği'nden alınabilecek en yüksek puan 184'tür ve ölçekten alınan puan yükseldikçe annelerin emzirmeye ilişkin tutumları olumlu olarak değerlendirilmektedir. Bu çalışmada annelerin emzirme tutumu puan ortalaması 81.01 ± 13.39 bulunmuş olup minimum puan 44 maksimum puan ise 129 dur. Emzirme Tutumunu Değerlendirme Ölçeği puan ortalamasının 90 olarak hesaplanmasına göre bu çalışmada puan ortalamasının düşük olduğu söylenebilir. Yapılan benzer çalışmalarda ölçek puan ortalamaları düşük bulunmasına karşın (Yiğitbaş ve ark., 2012; Tuzcu ve Zencir, 2000) diğer çalışmalarda annelerin emzirme tutumlarının daha olumlu olduğunu göstermektedir (Gölbaşı ve Koç, 2008; Koç ve Tezcan, 2005; Kurnaz, 2014).

Anneler ile bebeklere ait sosyo-demografik veriler ile ETDÖ puan ortalamaları karşılaştırıldığında; eğitim durumları, aile tipi, çocuk sayısı, bebeğin doğum ağırlığı, planlı gebelik sonrası doğan bebek, bebekte sağlık sorunu ile ETDÖ puan ortalamaları açısından istatistiksel anlamlılık saptandı ($p < 0.05$). Koç ve Tezcan (2005) çalışmasında annelerin eğitim seviyeleriyle emzirme tutum puanları arasındaki farkın anlamlı olmamasına rağmen, annelerin eğitim seviyeleri

yükseldikçe emzirmeye yönelik tutum puanlarının artış gösterdiği saptanmıştır. Kurnaz (2014) yaptığı çalışmada da annelerin eğitim seviyesi yükseldikçe emzirme tutum puanının artış gösterdiği belirtilmiştir. Yiğitbaş ve arkadaşları (2012) yaptığı çalışmada aile tipi ile EDTÖ puanlarının ortalamaları yönünden istatistiksel anlamlı farklılık saptanmamıştır ($p > 0.05$). Yiğitbaş ve arkadaşları (2012) yaptığı çalışmada aile tipi ile EDTÖ puan ortalamaları arasında istatistiksel anlamlılık saptanmamıştır ($p > 0.05$). Kurnaz (2014) yaptığı çalışmada bebeğin doğum ağırlığının ETDÖ üzerindeki etkilerini incelemek için yapılan istatistiksel analizde gruplar arasındaki farkın anlamlı olmadığı bulunmuştur ($p > 0.05$). Yıldız (2019) yaptığı benzer bir çalışmada bebekte sağlık durumunun EDTÖ puan karşılaştırmalarına göre anlamlı bir fark bulunmamıştır ($p > 0.05$). TNSA (2018) verilerine göre araştırma tarihinden önceki son 5 yıllık dönem içinde gerçekleşen doğumların veya halen süren gebeliklerin %75'i planlı olmuştur. Çalışmanın bulguları ile diğer araştırma bulgularının bir kısmı benzerlik göstermekle beraber bazı bulgular farklılık göstermektedir. Bu farklılıkların araştırmanın yapıldığı bölgenin sosyoekonomik yönden dezavantajlı olması, annelerin eğitim düzeyinin düşük olması, kız çocuklarının okutulmaması, annelerin sağlık personelinde emzirme ile ilgili konuda yeterli eğitimi almamaları, evdeki kalabalık yaşam şekline kaynaklı emzirme konusunda yanlış bilgi edinmeleri ve yanlış yapılan emzirme uygulamaları ile emzirme sürecini olumsuz geçirmelerine neden olduğu, cinsiyetin kadın olması nedeniyle okula gönderilmeme ayrıca mevsimsel işçi olarak kız çocukların çalıştırılmasından kaynaklandığı düşünülmektedir.

Bebeğin emzirilmesi ve beslenmesi ile ETDÖ puan ortalamaları karşılaştırıldığında; ilk emzirmede sorun yaşama, emzirirken her iki memeyi verme, bebeği emzirme, formül süt verme durumu, bebek doğduğunda besleme, yalnızca anne sütü ile beslenmeyi düşünme, toplamda anne sütü ile beslenmeyi düşünme durumları ile ETDÖ puan ortalamalarının arasında anlamlı fark olduğu belirlendi ($p < 0.05$). Güner ve Koruk (2019) yaptığı benzer çalışmada ilk emzirmede sorun yaşama açısından gruplar arasındaki fark istatistiksel olarak anlamsız bulunmuştur ($p = 0.29$). Gölbaşı ve Koç (2008) yapmış olduğu benzer bir çalışmada ilk emzirmede sorun yaşama durumu ile EDTÖ puanlarının ortalamaları yönünden istatistiksel anlamlılık saptanmamıştır ($p > 0.05$). Nguyen ve arkadaşları (2018) yaptıkları çalışmada annelerin eğitim seviyesinin yükselmesi ile bebeklerini ilk altı ay yalnızca anne sütüyle beslemeyi düşündükleri ve aralarında anlamlı ilişki bulunmuştur ($p < 0.05$). Kurnaz (2014) yaptığı benzer bir çalışmada bebeğin doğduğunda aldığı il besin ETDÖ puan ortalamaları üzerindeki etkileri incelemek için yapılan

analizde gruplar arasındaki fark anlamlı olduğu ve bebeklerin %5.4'ü doğduğunda formül mama ile beslendiği bulunmuştur ($p<0.05$). Yapılan çalışmaların sonuçları ile araştırmamızın bazı bulguları benzerlik göstermekle beraber bazıları da farklılık göstermektedir. Bu benzerlik ya da farklılığın çalışmaya katılan annelerin; emzirme ile ilgili birçok faktörden etkilendiğini düşündürmektedir. Bunlardan en önemlileri, annenin eğitim düzeyi, anne sütü ve emzirme konusundaki bilgi düzeyleri ve yaşadıkları bölgenin konumundan farklılık gösterebileceğini düşündürmektedir.

SONUÇ VE ÖNERİ

Çalışma sonucunda; annelerin sosyo-demografik özellikleri (yaşı, eğitim durumu, çalışma durumu, aile tipi, ikametgâh yeri, gelir durumu, çocuk sayısı, sağlık problemi) emzirme tutumlarını doğrudan etkilediği ve annelerin emzirme tutumu puan ortalamalarının düşük olduğu bulundu. Bebeklerin sosyo-demografik özellikleri (bebeğin cinsiyeti, doğum haftası, şimdiki yaşı, doğum ağırlığı, şimdiki kilosu, doğum şekli, sağlık durumu) emzirme tutumlarını doğrudan etkilediği bulundu. Ayrıca annelerin, herhangi bir sağlık personelinin anne sütü ve emzirme konusunda yeterince eğitim almamış olmaları emzirme uygulamalarını olumsuz etkilediği düşünülmektedir. Buna bağlı olarak emzirmede yapılan yanlış uygulamalar anne sütünün yetersizliğine yol açmakta ve anneleri bebeklerine ek besin vermesine neden olduğu görülmektedir. Annelerin emzirme konusunda eğitim almadıkları ve bu dönemde en çok aile büyüklerinden destek almak istedikleri bulunmuştur. Annelerin bebeğini ilk emzirmede sorun yaşamaları ve bebeği doğduğunda formül mama ile beslemesinin sebebinin sağlık personelinin emzirme ile ilgili desteğinin yetersizliğinden kaynaklı olduğu düşünülmektedir. Bu bağlamda, annelere anne sütü ve emzirme konusunda sağlık personelleri tarafından eğitim desteğinin artırılması ile daha iyi katkı sağlayacağı düşünülmektedir. Özellikle birinci basamak olan ASM'de bulunan annelerle birçok görüşme sağlayan sağlık personellerinin, emzirme tutumunu değerlendirme ölçeğini kullanarak anne sütü ve emzirme eğitimi konusunda annelerdeki eksik bilgileri tespit ederek sözlü, görsel ve uygulamalı yöntemlerle eğitimlerini tamamlamaları önerilmektedir.

Çalışmanın Güçlü Yönleri

Araştırmanın üç ayrı ASM'de yapılması ve örnekleminin 255 anne olması güçlü yönleri arasında yer almaktadır.

Çalışmanın Sınırlılıkları

Araştırmadan elde edilen bilgiler araştırmanın yapıldığı Şırnak ilinin Silopi ilçesindeki üç ASM'ye bağlı olan anneler için geçerlidir. Elde edilmiş bilgiler annelerin

öz bildirimine dayalıdır. Araştırma ASM'lerinde pandemi kuralları ile yüz yüze görüşülerek, yoğun bir çalışmayla sürdürülmüştür. Pandemiye kişilerin çalışmaya katılmaya gönüllü olması ve görüşmelerin uygulanacağı sosyal mesafenin ayarlanabileceği ortamın oluşturulması, maske ile iletişim kurmaya çalışmak araştırmanın diğer sınırlılıklarıdır.

KAYNAKLAR

- Aktaş, S., Kuroğlu, Z., Kazancı, E., & Korkmaz, A. (2020). Bebek dostu bir hastanede doğumu takiben formül süt desteği verilmesinde belirleyici faktörler. *Pamukkale Tıp Dergisi*, 13(1), 81-90. <https://doi.org/10.31362/patd.631449>
- Bahadır Ketenci, S. (2018). İki yaş altı çocuğu olan annelerin, anne sütü ve emzirme ile ilgili bilgi, tutum ve davranışlarının değerlendirilmesi. [Tıpta uzmanlık tezi, Sağlık Bilimleri Üniversitesi Kartal Dr. Lütfi Kırdar Sağlık Araştırma ve Uygulama Merkezi], İstanbul. <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezSorguSonucYeni.jsp>
- Cantürk, D., & Kostak, M. A. (2020). Vajinal doğum yapan ve sezaryen operasyonu geçiren annelerin ilk emzirme davranışları, emzirme öz-yeterlilik düzeyleri ve etkileyen faktörler. *Mersin Üniversitesi Sağlık Bilimleri Dergisi*, 13(3), 382-394. <https://doi.org/10.26559/mersinsbd.718662>
- Çalık, K. Y., Çetin, F. C., & Erkaya, R. (2017). Annelerin emzirme konusunda uygulamaları ve etkileyen faktörler. *Gümüşhane Üniversitesi Sağlık Bilimleri Dergisi*, 6(3), 80-91. <https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/376221>
- Dinç, A., Dombaz, I., & Dinç, D. (2015). 6-18 ay arası olan annelerin emzirme ve anne sütüne ilişkin geleneksel uygulamaları. *Balıkesir Sağlık Bilimleri Dergisi*, 4(3), 125-130. DOI: 10.5505/bsbd.2015.40316
- Gölbacı, Z., Eroğlu, K., ve Kaya, D. (2018). Doğum yapan kadınların anne sütü ve emzirme mitlerine inanma durumlarının belirlenmesi. *Kocaeli Üniversitesi Sağlık Bilimleri Dergisi*, 4(2), 32-43. <https://doi.org/10.30934/kusbed.402892>
- Gölbacı, Z., & Koç, G. (2008). Kadınların postpartum ilk 6 aylık süredeki emzirme davranışları ve prenatal dönemdeki emzirme tutumunun emzirme davranışları üzerindeki etkisi. *Hacettepe Üniversitesi Hemşirelik Fakültesi Dergisi*, 15(1), 16-31. <https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/88561>
- Gülşen, Ç., & Merih, Y.D. (2018). Doğum sonu dönemde anneler kimden hangi desteği bekliyor?. *Kadın Sağlığı Hemşireliği Dergisi*, 4(1), 20-34. <https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/1212137>
- Güner, Ö., & Koruk, F. (2019). Şanlıurfa'da 0-6 aylık bebeklerin sadece anne sütü alma durumları ve etkileyen faktörler. *Harran Üniversitesi Tıp Fakültesi Dergisi*, 6(1), 111-116. <https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/677177>
- İnce, T., Kondolot, M., Yalçın, S.S., & Yurdakök, K. (2010). Annelerin emzirme danışmanlığı alma durumları. *Çocuk Sağlığı ve Hastalıkları Dergisi*, 53(3), 189-197. http://www.cshd.org.tr/uploads/pdf_CSH_385.pdf
- Karadağ, M., Aydın, S., Yılmaz, Y., & Elmas, S. (2016). Altı aydan küçük bebeklerin emzirme özellikleri. *Sürekli Tıp Eğitim Dergisi*, 25(1), 22-27. https://www.researchgate.net/profile/Songuel-Duran-2/publication/310138289_Hemsirelik_Ogrencilerinin_Yeme_Tutumlari_ile_Problem_Cozme_Becerileri_Arasindaki_Iliski/links/58299b0308ae50954473406f/Hemsirelik-Ogrencilerinin-Yeme-Tutumlari-ile-Problem-Cozme-Becerileri-Arasindaki-Iliski.pdf#page=26
- Kaya, D. (2009). 0-24 aylık bebeği olan annelerin anne sütü ve emzirme ile ilgili bilgi, tutum ve uygulamaları. [Tıpta uzmanlık tezi, Fırat Üniversitesi Tıp Fakültesi, Aile Hekimliği Anabilim Dalı], Elazığ. <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezSorguSonucYeni.jsp>

- Tuncel, E. K., DüNDAR, C., & Canbaz Pekşen, Y. (2006). Bir üniversite hastanesine başvuran 0-24 aylık çocukların anne sütü ile beslenme durumlarının saptanması. Cumhuriyet Üniversitesi Hemşirelik Yüksekokul Dergisi, 10(1), 1-5. https://www.researchgate.net/profile/Cihad-Duendar/publication/280573177_Searching_Breastfed_Status_of_Children_of_0-24_Months_Applied_to_a_University_Hospital/links/55bb2fe708aec0e5f43eb381/Searching-Breastfed-Status-of-Children-of-0-24-Months-Applied-to-a-University-Hospital.pdf
- Keleş, M, M. (2020). İki yaşından küçük çocuğu olan annelerin anne sütü ve emzirme ile ilgili, bilgi ve davranışlarının değerlendirilmesi. [Tıpta uzmanlık tezi, Sağlık Bilimleri Üniversitesi Ankara Keçiören Eğitim ve Araştırma Hastanesi Çocuk Sağlığı ve Hastalıkları Anabilim Dalı], Ankara. <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezSorguSonucYeni.jsp>
- Koç, A., & Tezcan, P. (2005). Gebelerin emzirmeye ilişkin tutumları ve emzirme tutumunu etkileyen bazı faktörler. Hacettepe Üniversitesi Hemşirelik Fakültesi Dergisi. 12(2),1-13. <https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/88596>
- Koç, Ö., Özkan, H., Sidar, N., & Can, D. (2017). Annelerin emzirme koçluğu hakkındaki bilgi, görüş ve tutumlarının değerlendirilmesi. Çağdaş Tıp Dergisi, 7(2), 175-183. <https://doi.org/10.16899/gopctd.326665>
- Kurnaz, D. (2014). Erken postpartum dönemde annelerin emzirmeye ilişkin tutum ve başarılarını etkileyen faktörler. [Yüksek lisans tezi, Adnan Menderes Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Ebelik Anabilim Dalı], Aydın. <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezSorguSonucYeni.jsp>
- Nguyen, P.T.K., Tran, H.T., Thai, T.T.T., Foster, K., Roberts, C.L., & Marais, B.J. (2018). Factors associated with breastfeeding intent among mothers of newborn babies in Da Nang, Viet Nam. International breastfeeding journal, 13(1), 1-7. DOI 10.1186/s13006-017-0144-7
- Oche, M. O., Umar, A. S., & Ahmed, H. (2011). Knowledge and practice of exclusive breastfeeding in Kware, Nigeria. African health sciences, 11(3), 518-523. [file:///C:/Users/selverguler/Downloads/73444-Article%20Text-162153-1-10-20120207%20\(1\).pdf](file:///C:/Users/selverguler/Downloads/73444-Article%20Text-162153-1-10-20120207%20(1).pdf)
- Özkan, H. A. (2015). Emzirme tutumunu değerlendirme ölçeği. Kadın Sağlığı Hemşireliği Dergisi, 2(1), 53-58. <https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/207494>
- Tekgöçen, N. (2018). 0-6 aylık bebeklerin sadece anne sütü almasında sosyo-demografik özelliklerin yeri. [Yüksek lisans tezi, Kırklareli Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü Halk Sağlığı Anabilim Dalı], Kırklareli. <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezSorguSonucYeni.jsp>
- Turan A., & Kutlu L. (2020). Bebeklerin ilk emzirilmesinde geleneksel yaklaşımların etkisinin değerlendirilmesi. Haliç Üniversitesi Sağlık Bilimleri Dergisi.3(1):53-64. <https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/954084>
- Tuzcu, A., & Zencir, M. (2000). Denizli il merkezi yataklı tedavi kurumlarında doğum yapan annelerin emzirme tutumlarının değerlendirilmesi. Ege Üniversitesi Hemşirelik Yüksek Okulu Dergisi. 16(1):47-56. <https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/836341>
- Tüğdür, M., Öğüt, S., Karaman, A., & Günay, N. (2020). Yeni doğum yapmış annelerin anne sütü ile ilgili uygulama ve görüşleri: Aydın' da bebek dostu hastane örneği. Acıbadem Üniversitesi Sağlık Bilimleri Dergisi, (4), 617-624. <https://doi.org/10.31067/0.2020.262>
- Türkiye Nüfus ve Sağlık Araştırması (2018). Hacettepe Üniversitesi Nüfus Etütleri Enstitüsü, http://www.sck.gov.tr/wp-content/uploads/2020/08/TNSA2018_ana_Rapor.pdf
- Türkyılmaz, C. (2017). Anne sütünün bebeğe ve anneye faydaları nelerdir? Türk Dünyası Uygulama ve Araştırma Merkezi Yenidoğan Dergisi, 2(2),154-179. <https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/751727>
- Ünsür, E. K., Gündoğan, B. D., Ünsür, M. T., & Okan, F. F. (2014). Emziren annelerin emzirme ile ilgili bilgi ve tutumlarının değerlendirilmesi. Euras J Fam Med, 3(1), 33-40.
- World Health Organization and UNICEF (2003). Global strategy for infant and young child feeding. Geneva, Switzerland: World Health Organization, <https://apps.who.int/iris/bitstream/handle/10665/42590/9241562218.pdf>
- World Health Organization (2021) Infant and young child feeding. <https://www.who.int/news-room/fact-sheets/detail/infant-and-young-child-feeding>
- Yıldız, K. (2019). Yenidoğan yoğun bakımda bebeği yatan annelerin emzirme tutumu ve emzirme başarılarının belirlenmesi, [Yüksek lisans tezi, Uludağ Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Hemşirelik Anabilim Dalı], Bursa. <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezSorguSonucYeni.jsp>
- Yılmaz, G. (2019). 0-24 aylık bebeklerin beslenme şekillerinin incelenmesi. Gümüşhane Üniversitesi Sağlık Bilimleri Dergisi, 8(4), 343-352. <https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/913294>
- Yiğitbaş, Ç., Kahrıman, İ., & Bulut, K. (2012). Trabzon il merkezindeki hastanelerde doğum yapan annelerin emzirme tutumlarının değerlendirilmesi. Gümüşhane Üniversitesi Sağlık Bilimleri Dergisi. 1(2), 49-59. <https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/84327>